

Молодь у географічній науці

**Матеріали IV Всеукраїнської науково-
практичної конференції
м. Ніжин, 5 травня 2026 року**

Міністерство освіти і науки України
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
ННІ природничо-математичних, медико-біологічних наук та
інформаційних технологій
Кафедра географії, туризму та спорту
Освітньо-наукова лабораторія кафедри географії, туризму та
спорту
КЗ «Ніжинський фаховий коледж культури і мистецтв імені Марії
Заньковецької» Чернігівської обласної ради
Українське географічне товариство

МОЛОДЬ У ГЕОГРАФІЧНІЙ НАУЦІ

МАТЕРІАЛИ

**IV Всеукраїнської науково-практичної конференції
(05 травня 2026 року)**

Ніжин-2026

УДК 911.2; 911.3. 551.583 (477.51)
DOI 10.31654/4-VNPK-MGN-2026
M75

Рекомендовано Вченою радою
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
(НДУ ім. М. Гоголя)
Протокол № 13 від 28 травня 2026 року

Відповідальні за випуск:
Микола Барановський, Олександр Бездухов

M75 Молодь у географічній науці: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Ніжин, 05 травня 2026 року). Ніжин: НДУ імені Миколи Гоголя, 2026. 50 с.

Збірник містить матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Молодь у географічній науці». Видання адресоване науковцям, викладачам, учителям, аспірантам, студентам.

Матеріали подано в авторській редакції. Автори несуть повну відповідальність за зміст доповідей, а також добір, точність наведених фактів, цитат, власних імен та інших відомостей.

УДК 911.2; 911.3. 551.583 (477.51)

Зміст

ФІЗИЧНА ГЕОГРАФІЯ ТА ГЕОЕКОЛОГІЯ.....5

Ареф'єва Софія

Кліматичні тренди та їх вплив на агровиробництво України...6

СУСПІЛЬНА ГЕОГРАФІЯ.....9

Гевля Наталія

Сучасні міграційні процеси в Україні.....10

Оганян Армаїс

Топоніміцид в Османській імперії та Турецькій республіці як частина колоніально-імперської політики асиміляції підкорених народів.....15

РЕКРЕАЦІЯ І ТУРИЗМ.....19

Глущенко Карина

Санаторно-туристичний комплекс «Трускавець 365» як сучасний об'єкт рекреації та туризму.....20

Глущенко Карина, Діденко Мар'яна, Дмитренко Марія

Театралізована екскурсія як сучасна форма організації міського туризму: практичний кейс проекту «Арканум»23

Ілик Лілія

Вплив сучасних тенденцій туризму на розвиток сталого туризму в Ніжинській міській територіальній громаді.....26

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ГЕОГРАФІЇ31

Острик Анастасія

Культурно-етнографічні комплекси: роль у сфері туризму та реалізації освітніх концепцій на уроках географії.....32

Сененко Марія

Формування картографічної грамотності учнів старшої школи на уроках географії засобами цифрових карт та онлайн-платформ36

Урлапова Ангеліна

Методика застосування проєктної діяльності на уроках географії у старшій школі42

Шимчук Анна

Концептуальний аналіз понять «навчально-розважальні програми», «гейміфікація» та «ігрове навчання» в освітньому процесі: світовий та вітчизняний досвід.....46

ФІЗИЧНА ГЕОГРАФІЯ ТА ГЕОЕКОЛОГІЯ

Ареф'єва Софія

**Кліматичні тренди та їх вплив на агровиробництво
України**

*Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя, м. Ніжин, Україна
Saref95q@gmail.com*

Науковий керівник – професор Барановський М.О.

Аналіз метеорологічних спостережень за останні три десятиліття свідчить про стійку тенденцію до підвищення середньорічних температур на території України. За даними Українського гідрометеорологічного центру, середня температура повітря за 1991–2023 рр. зросла на 1,4°C порівняно з базовим кліматичним нормативом 1961–1990 рр. [2]. Цей показник є суттєво вищим, ніж середньосвітовий приріст, що свідчить про особливу чутливість клімату України до глобального потепління. Найбільші зміни зафіксовано у зоні степу, де помітно зросла частота посушливих явищ і підвищився ризик суховіїв.

Аридизація клімату є однією з найнебезпечніших тенденцій для аграрного сектору. Зростання температур у поєднанні з нерівномірним розподілом опадів призводить до збільшення випаровуваності, виснаження ґрунтової вологи та деградації чорноземів [3]. За даними Інституту охорони ґрунтів України, у степових регіонах вміст гумусу в орному шарі за останні 30 років скоротився у середньому на 0,3–0,5%, що безпосередньо знижує природну родючість та буферну здатність ґрунтів до кліматичного стресу.

Ключові кліматичні тенденції, що безпосередньо впливають на рослинництво, включають: скорочення тривалості снігового покриву та зростання ймовірності весняних заморозків після передчасного потепління; збільшення кількості днів із температурою вище +30°C у фазі наливу зерна;

Фізична географія та геоекологія

зміщення зон недостатнього зволоження вглиб лісостепу; підвищення варіабельності кількості та розподілу опадів [4]. Вказані зміни негативно позначаються на врожайності основних експортних культур України – пшениці, кукурудзи та соняшнику.

Дослідження Куйбіди та ін. свідчать, що за сценарієм помірного потепління до 2050 р. зона достатнього зволоження може скоротитися ще на 15–20%, а тривалість вегетаційного сезону збільшиться на 2–3 тижні, що, з одного боку, відкриває можливості для вирощування нових культур, а з іншого – посилює ризик температурного стресу у критичні фази росту рослин [3].

Аналіз даних таблиці 1 підтверджує загальну тенденцію до потепління в усіх агрокліматичних зонах України. Найбільший приріст температур спостерігається у Степу (південь) – +1,6°C, що є критичним для виробництва озимої пшениці та соняшнику. Тенденція до зменшення кількості опадів у степових зонах додатково ускладнює ситуацію та зумовлює необхідність розширення зрошення [1].

Таблиця 1

Динаміка середньорічних температур та кількості опадів у розрізі агрокліматичних зон України (1990–2023 рр.)

Зона	Температура 1990-х, °C	Температура 2015–2023, °C	Відхилення, °C	Тренд опадів
Полісся	+6,8	+8,1	+1,3	незмінний
Лісостеп	+8,2	+9,6	+1,4	нерівномірний
Степ (північ)	+9,1	+10,6	+1,5	зменшення
Степ (південь)	+10,3	+11,9	+1,6	зменшення

Джерело: складено автором за даними Укргідрометеоцентру [2]

Фізична географія та геоекологія

Особливу загрозу становлять екстремальні погодні явища, які стають дедалі частішими. Посухи 2020 та 2022 рр. завдали значних збитків зерновому господарству: у 2020 р. валовий збір зерна скоротився майже на 20% порівняно з попереднім роком. Подібні шоки порушують стабільність аграрного виробництва та ускладнюють довгострокове планування господарської діяльності [1].

Таким чином, кліматичні зміни є системним чинником трансформації рослинництва України, що проявляється у зниженні стабільності врожаїв, підвищенні ризиків деградації ґрунтів та необхідності адаптації сортового складу й агро-технологій. Своєчасне впровадження засухостійких сортів, технологій точного землеробства та відновлення іригаційної інфраструктури є необхідними передумовами збереження конкурентоспроможності галузі в умовах кліматичної нестабільності [4].

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України. Рослинництво України: статистичний збірник. Київ: Держстат, 2023. 176 с.
2. Ліпінська І. П. Зміна клімату та її вплив на сільське господарство України. Агрометеорологія. 2021. № 2. С. 14–26.
3. IPCC. Climate Change and Land. Geneva: IPCC, 2019. 896 p.
4. Kucher A., Lippolis D. Climate change impacts on crop production in Ukraine. Agronomy. 2021. Vol. 11, No. 7. P. 1264–1282.

СУСПІЛЬНА ГЕОГРАФІЯ

Гевля Наталія

Сучасні міграційні процеси в Україні

*Ніжинський державний університет імені Миколи
Гоголя,*

м. Ніжин, Україна

nataligevliaa@gmail.com

Науковий керівник – професор Барановський М. О.

Повномасштабна агресія Російської Федерації проти України докорінно змінила раніше сформовані тенденції у сфері міграційних процесів. Якщо до 2022 року еміграція українців переважно була зумовлена економічними чинниками – пошуком роботи, вищого рівня заробітної плати та кращих умов життя за кордоном, – то з початком воєнних дій провідним мотивом стала потреба у забезпеченні безпеки та збереженні життя. Масовий виїзд населення змусив мільйони громадян шукати тимчасовий або тривалий притулок за межами держави.

Міграційна хвиля 2022 року стала безпрецедентною за своїми масштабами, швидкістю, територіальним охопленням і тривалістю, перевершивши всі попередні етапи української еміграції. Вона спричинила суттєві соціальні, економічні, демографічні та безпекові наслідки як для України, так і для країн, що приймали вимушених переселенців. Відтік мільйонів громадян, значна частина яких належить до працездатного населення, став серйозним викликом для національного ринку праці, систем охорони здоров'я та освіти, а також для процесів післявоєнної відбудови держави [2].

Військові дії стали значущим чинником міграційних процесів в Україні починаючи з 2014 року, а особливо після повномасштабного вторгнення 2022 року, що спричинило масові потоки вимушеної міграції та збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб (ВПО).

Суспільна географія

За даними Міністерства соціальної політики України, станом на початок 2025 року в Україні було зареєстровано близько 4,6 мільйона внутрішньо переміщених осіб – людей, які змушені були тимчасово або тривало змінити місце проживання через воєнні дії. Цей масштабний внутрішній рух населення є одним із найбільш значущих у сучасній історії України та має чітко виражені географічні тенденції. Найбільша кількість внутрішньо переміщених осіб (ВПО) зосереджена у Дніпропетровській області – близько 557 тисяч осіб (15%) та Харківській області – приблизно 415 тисяч (11%). Столиця та Київська область займають третє та четверте місця за кількістю ВПО, відповідно 348 тисяч і 324 тисячі осіб. Значні потоки переселенців спрямовані також у західні та центральні регіони України (Львівська, Вінницька, Івано-Франківська, Хмельницька Житомирська області), де бойові дії не велися або їх інтенсивність значно нижча, а рівень безпеки вищий. Частка ВПО у загальному населенні країни зросла з 10,7% навесні 2024 року до майже 12% на початку 2025 року.

Значна кількість ВПО концентрується у великих містах з розвинутою інфраструктурою та економічними можливостями (Львів, Івано Франківськ, Вінниця, Рівне, Тернопіль, Ужгород, Чернівці та Київ). Водночас менші міста та села часто мають менше ресурсів, через що частина переселенців може стискатися у більш густонаселених районах або шукати підтримки у громадських організацій.

Зовнішня міграція населення України охоплює різні форми переміщення за кордон, включно з трудовою, освітньою, сімейною та вимушеною міграцією. Згідно з соціологічними дослідженнями, частка українців, які мали досвід трудової міграції, або чий родичі працювали за кордоном, зросла з 13,7% у 2012 році до 29,7% у 2020 році. Зниження цього показника у 2020 році пояснюється наслідками пандемії COVID-19 та введенням обмежень на перетин кордонів.

Початок повномасштабного вторгнення Російської Федерації 24 лютого 2022 року радикально змінив структуру зовнішньої міграції. Війна спричинила масові потоки вимушених переселенців, змусивши українців залишати країну не

Суспільна географія

за економічними, а за безпековими мотивами. Першими країнами, які прийняли основну хвилю біженців, стали сусідні держави: Польща, Угорщина, Словаччина, Румунія та Молдова. Станом на 22 березня 2022 року понад 3,6 мільйона українців залишили країну, причому щоденний потік у перші тижні війни перевищував 150 тисяч осіб, а 6 березня досяг рекордного рівня – понад 210 тисяч на добу. Така концентрація мігрантів у країнах-сусідах пояснюється не лише географічною близькістю, а й наявністю транспортних коридорів, гуманітарних пунктів прийому та підтримки з боку державних і громадських організацій. Значну кількість мігрантів-біженців прийняли також Іспанія, Франція, країни Балтії та Скандинавії.

За даними 2023 року найбільше емігрантів було в Польщі, Румунії, Молдові, Угорщині, Словаччині, Німеччині (табл.1).

Таблиця 1.
Українські мігранти у країнах Європи (2023 р.)

№	Країна	Кількість осіб, які емігрували	Особливості
1	Польща	понад 2,1 млн осіб	Мігранти зосередились в мегаполісах, зокрема Варшаві та Кракові, що створило перевантаження міської інфраструктури
2	Румунія	Понад 555 тис. осіб	Частина мігрантів потрапила через транзит із Молдови
3	Молдова	371 тис. осіб	Найвищий показник на душу населення серед приймаючих країн, хоча постійно залишились лише понад 100 тис
4	Угорщина	324 тис. осіб	Частина мігрантів перемістилась далі
5	Словаччина	понад 256 тис. осіб	Значна інтеграційна підтримка
6	Німеччина	понад 1,2 млн осіб	Один з головних центрів розселення та інтеграції українців

Складено за дж. [1]

Суспільна географія

Загалом станом на листопад 2025 року 4,33 мільйона українців мали статус тимчасового захисту в країнах Європейського Союзу, при цьому найбільші групи були в Німеччині та Польщі.

Європейський Союз оперативно відреагував на гуманітарну кризу, ухваливши Директиву 2001/55/ЄС щодо тимчасового захисту. Цей документ надав українським громадянам право легально перебувати на території країн ЄС, отримувати доступ до працевлаштування, медичних послуг, освіти та соціального забезпечення. Хоча Данія формально не зобов'язана виконувати директиву, вже 17 березня 2022 року її уряд ухвалив національний закон, що надає українським біженцям аналогічні права та гарантії.

Хоча більшість українських мігрантів після повномасштабного вторгнення Росії та в умовах війни спрямовується до європейських країн, частина населення мігрує до країн за межами Європи, зокрема до Сполучених Штатів, Канади та інших регіонів світу. За даними ООН та міграційних організацій, мільйони українців живуть за кордоном, але близько 0,56 млн з них перебувають за межами Європи станом на 2025 рік (без урахування ЄС та сусідніх європейських країн).

Зовнішня міграція впливає на економіку як України, так і країн прийому. Для України масовий виїзд частково компенсується надходженням валютних переказів та формує зв'язки українців із глобальним ринком праці. Проте відтік кваліфікованих кадрів ускладнює розвиток стратегічно важливих галузей. Для країн ЄС приплив українських мігрантів створює додаткове навантаження на ринки праці, системи освіти та охорони здоров'я, водночас сприяючи економічній активності, зростанню споживання та заповненню вакансій у секторах з дефіцитом робочої сили, таких як аграрний сектор, будівництво, готельно-ресторанний бізнес, соціальні послуги та освіта.

Важливим аспектом є процес інтеграції та адаптації українців у країнах перебування. Часто він ускладнюється мовними бар'єрами, невпевненістю щодо майбутнього та відсутністю знань про національні законодавчі вимоги. Деякі мігранти розглядають країну першого перебування як транзитну,

Суспільна географія

плануючи переїзд до інших країн ЄС, де проживають родичі або існують кращі економічні умови [3].

Отже, зовнішня міграція українців має багатовекторний характер. Вона одночасно є викликом для національної економіки та системи соціального захисту країн прийому, а також ресурсом для розвитку міжнародної співпраці, формування трудового потенціалу та глобальної інтеграції українців. Управління цими процесами вимагає координації на державному та міжнародному рівнях, а також розробки стратегій підтримки мігрантів та майбутнього повернення громадян в Україну після завершення війни.

Список використаних джерел:

1. Букіна Т., Зленко Н. Міграційна криза як складова російсько-української війни. Вісник Львівського університету, (48), 2023. 196-201. URL: <https://doi.org/10.30970/PPS.2023.48.24>
2. Зануда А. Втеча від війни чи свідомий виїзд: як змінилася міграція з України і якими будуть її наслідки. ВВС Україна, 2024. 68 с.
3. Малиновська О. А. Зовнішня та внутрішня міграція в умовах воєнного стану. Київ: НІСД, 2022. 150 с.

Оганян Армаїс

**Топоніміцид в Османській імперії та Турецькій
республіці як частина колоніально-імперської політики
асиміляції підкорених народів**

Ніжинський державний університет

імені Миколи Гоголя,

м. Ніжин, Україна

armaisoganan@gmail.com

Науковий керівник – доцент Кривобок О. П.

Дослідження ставить на меті висвітлити проблему топоніміциду, як складової частини колоніально-імперської політики Османської імперії та Туреччини у викоріненні питомих топонімів народів та насадженні колоніальних назв.

Ця тема є точково дослідженою, тобто на прикладі лише однієї держави, без узагальненої картини. Під час даного були досліджені роботи представників різних академічних шкіл, в обличчях Лусіне Саакян, Керем Октем та Севана Нішаняна. Сам термін «топоніміцид» є словом латинського та грецького походжень, яке в перекладі означає «знищення назв місць». Сам термін є практично невживаним в українській академічній літературі. Однак, у роботі Сергія Шевченка цей термін був вжитий у контексті перейменування назви міста Кіровоград [1, с. 2]. Водночас, у англomовній літературі цей термін більш частіше вживається у контексті українсько-російської та палестино-єврейської війни. Сам топоніміцид є складовою лінгвоциду, тобто комплексу дій, як насильного так і ненасильного характеру, що мають на меті знищення мови певного народу, а лінгвоцид в свою чергу є складовою геноциду, тобто політики по знищенню народу всіма можливими шляхами. Але це не є унікальним явищем, бо кожна імперія напряду чи опосередковано чинила топоніміциди по відношенню до своїх підкорених земель.

Суспільна географія

Попри це, тема топоніміциду отримала більший розголос та здобула більшу актуальність, з початком повномасштабної фази російської окупаційної війни проти України з 24 лютого 2022 р. Це свідчить про те, що широка громадськість почала усвідомлювати важливість кожної деталі, яка її оточує, починаючи від назви вулиці і станції закінчуючи назвою області та гори.

Османська імперія зразка до 1878, була більш толерантною та не обмежувала віросповідання та розвиток національних спільнот на своїй території. Але також здійснювала топоніміциди, але варто зауважити, що спочатку вони мали політичний характер, а згодом набули й ідеологічного характеру. За даними дослідниці Лусіне Саакян, перші закони, які обмежували «християнські» назви в османській топоніміці постали після 1878 р., як наслідок поразки Порту у російсько-турецькій війні, при якій офіційний уряд Абдул-Гаміда II звинувативши в поразці християн, зокрема вірмен, греків, асирійців та болгар у підіривній діяльності проти Османської імперії. У 1880 р. в офіційній документації було заборонено згадувати назву «Вірменія» [2, с. 151]. Цей акт був передвісником гонінь та масових вбивств вірмен, греків та асирійців, які почалися за різними даними почалися від 1894 р. до 1925 р., тобто від початку Гамідійської різанини до кінця депортаційних процесів греків та понтійських греків до Греції та асирійців разом із халдеями до Сирії.

З приходом до влади у 1908 р. молодотурків починається більш активне приділення уваги на зміну «немусульманських» топонімів. Як вказує Керем Октем, у 1915 р. коли християнські народи були насильно депортовані зі своєї території, за декілька тижнів опісля військовий міністр Османської імперії Енвер-паша разом з урядом оголосили, що назви провінцій, районів, міст, сіл, гір та річок, які названі мовами немусульманських народів, таких як вірменська, грецька чи болгарська та інші, будуть перекладені турецькою мовою. Після приходу Мустафи Кемаля Ататюрка до влади у 1923 р. Туреччина взяла курс на євроінтеграцію, але водночас

Суспільна географія

і туркоцентризм, який не враховував курдський компонент, що дало підвалини для перейменування ще також топоніми курдського походження [3; с. 9]. Один із таких прикладів стала більшість відома гора та назва однойменного коньяку Арарат, але офіційна назва цієї священної для вірмен гори на турецькій мові звучить як, Ağrı Dağı, назва яка була затверджена у 1927 р. У 2001 р. турецько-вірменський інтелектуал та науковець Севан Нішанян здійснив дослідження на базі якого склав онлайн-мапу змінених назв населених пунктів на території Туреччини, відсоток яких сягає до 39.9%. Також, видавши книгу «Уявні географії» подав дані та мапи стосовно перейменованих топонімів по кожній із етнічностей Османської імперії, де перейменованих топонімів виявилось найбільше грецьких 4200 (Рис. 4), 4000 курдських (Рис. 4), 3600 вірменських (Рис. 5), 750 арабських, 400 асирійських, 300 грузинських, 200 лаських та 50 представників інших народів, як болгар та помаків [4].

Однак, відбулися і точкові повернення питомих населених пунктів, які в більшості є ознаками політичного компромісу задля сатисфакції потреб курдських, асирійських та арабських сепаратистських груп. Одним із прецедентів стало перейменування 2015 р., коли муніципальна рада Мідьятського району змінила назву села Алагьоз на Беткустан на запит від місцевої асирійської організації [5].

Резюмуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що колоніальна політика по знищенню національної та культурної ідентичності, шляхом проведення топоніміциду є складовою поступової експансії не тільки в чисто лінгвістичному та культурному, а в підсвідомому шляхом, несвідомої асоціації себе із колонізованим ім'ям, а не питоמו самобутнім, яке було заміщене.

Тож, топоніміцид – це одна із форм окупації, як мовної і культурної так і національної й історичної, яка йде в акомпанементі з лінгвоцидом. Про що доводять розглянуті приклади з Османською імперією, яка започаткувала топоніміцидизацію

Суспільна географія

країна, де Туреччина продовжила цей процес, який в поточній парадигмі несе виключно політичний характер.

Список використаних джерел:

1. Шевченко С. Топоніміцид. Публікація стосовно перейменування міста Кіровограда. Кіровоградська правда. 2010.

2. Sahakyan L. The Turkification of Toponyms in the Ottoman Empire and the

Republic of Turkey. Armenian Folia Anglistika. 2010. URL: https://journals.ysu.am/index.php/arm-folia/article/view/Vol.6_No.1-2_2010_pp.149-162/Vol.6_No.1-2_2010_pp.149-162.pdf

3. Öktem K. Creating the Turk's Homeland: Modernization, Nationalism and

Geography in Southeast Turkey in the late 19th and 20th Centuries. University of Oxford. 01.02.2003. URL: <https://file.setav.org/Files/Pdf/creating-the-turk%E2%80%99s-homeland-modernization-nationalism-kerem-oktem-2003.pdf>

4. Nişanyan S. Hayali coğrafyalar: cumhuriyet döneminde Türkiye'de değiştirilen yeradları. Tesev. 2011. URL: <http://www.tesev.org.tr/Upload/Publication/07099885-0fa4-47ce-937c-84baf4a75cc2/yeradlari-tumu.pdf>

5. Turkey restores original Syriac name of southeastern village. Ankawa.com.15.02.2015. URL: <https://en.ankawa.com/turkey-restores-original-syriac-name-of-southeastern-village/>

РЕКРЕАЦІЯ І ТУРИЗМ

Глущенко Карина

Санаторно-туристичний комплекс «Трускавець 365» як сучасний об'єкт рекреації та туризму

*КЗ «Ніжинський фаховий коледж
культури і мистецтв імені Марії Заньковецької»*

*Чернігівської обласної ради
karinahlushchenko@gmail.com*

Науковий керівник: доцент Пахомова Т.М.

Сучасний рекреаційний туризм – це не лише пасивний відпочинок, а комплексне відновлення фізичних та духовних сил людини. Сьогодні туристи шукають локації, які поєднують комфорт, активне дозвілля та оздоровлення. Ідеальним прикладом такого підходу в Україні є санаторно-туристичний комплекс «Трускавець 365».

Уявіть: зранку ви п'єте цілющу воду в бюветі, вдень підкорюєте гірські вершини або катаєтесь на лижах, а ввечері розслабляєтесь на масажі чи берете участь у запальній анімаційній програмі. Це і є сучасний формат рекреаційного туризму – момент, коли час наповнюється новими враженнями, а тіло і душа отримують нову енергію.

Відпочинок у комплексі «Трускавець 365» вирізняється кількома ключовими особливостями:

1. Комфорт понад усе. Готель категорії 4* пропонує понад 270 сучасних номерів, якісне харчування за системою «шведський стіл» та організований трансфер. Усе спрямовано на те, щоб гість не відволікався на побутові проблеми

2. Активний та розмірений темп. Залежно від побажань, турист може обрати як насичену екскурсійну програму, так і можливість просто насолоджуватись моментом у спа-центрі, відпочиваючи без поспіху.

3. Відсутність сезонності. Хоча класичний рекреаційний туризм часто має виражену сезонність, «Трускавець 365»

Рекреація і туризм

пропонує цілорічний відпочинок. Влітку – це рафтинг та походи, взимку – зимовий відпочинок на власному гірськолижному курорті «Крутогір 365».

4. Різноманітність локацій. Зручне розташування в центрі міста (300 м від вокзалу, 500 м від головного бювету) дозволяє легко дістатися до основних туристичних об'єктів.

Цікаві факти

1. Мережевий підхід. Комплекс входить до відомої всеукраїнської мережі «365», яка популяризує унікальний формат відпочинку.

2. Система «Все включено». Готель одним із перших успішно адаптував формат «все включено» для внутрішнього туризму, пропонуючи тижневі тури з проживанням, харчуванням та щоденними активностями.

3. Унікальні води. Трускавець – це місто-курорт, відоме унікальними мінеральними водами типу «Нафтуся», аналогів яким майже немає у світі.

4. Економічний вплив. Функціонування такого великого комплексу забезпечує багато робочих місць у регіоні та формує позитивний імідж міста.

Нові тенденції

1. Wellness-туризм. Готель пропонує не просто проживання, а комплексні програми для підтримки здоров'я. Тут є власний сучасний медичний центр і бювет.

2. Орієнтація на молодь. Завдяки активній присутності в соціальних мережах, басейну та екстремальним видам спорту, комплекс ламає стереотип про Трускавець як курорт виключно для літніх людей.

3. Digital detox. Парадоксально, але новим трендом став відпочинок від технологій. Спеціальні курорти пропонують програми без доступу до інтернету, смартфонів та інших гаджетів, дозволяючи по-справжньому відключитися від інформаційного шуму.

4. Мікровідпустки. Люди частіше обирають формати турів вихідного дня, щоб регулярно відновлюватися без тривалої відсутності на роботі.

Рекреація і туризм

Можливості рекреації та оздоровлення:

У комплексі «Трускавець 365» можна ідеально поєднувати спокійний відпочинок з активними видами діяльності.

Процедури для релаксації та оздоровлення включають:

1. Питне лікування мінеральними водами.
2. Послуги сучасної фізіотерапії.
3. Косметологічні послуги та догляд за тілом.
4. Масаж та загальне відновлення у медичному центрі.

Переваги комплексу для туриста:

1. Доступність. Економічно вигідна пакетна пропозиція у порівнянні з роздрібною купівлею кожної послуги окремо.
2. Природа. Мальовничі краєвиди передгір'я Карпат та сприятливе поєднання природних умов сприяють відпочинку.
3. Клімат. чисте повітря та близькість до природи мають потужний терапевтичний ефект.

Отже, рекреаційний туризм – це можливість зупинитися, відновити внутрішній баланс та покращити здоров'я. Санаторно-туристичний комплекс «Трускавець 365» – це сучасний приклад ефективного використання природно-рекреаційного потенціалу. У світі швидкості вміння якісно відпочивати – справжнє мистецтво, і цей комплекс допомагає його опанувати сповна. День тут дійсно належить тільки вам.

Список використаних джерел:

1. Головний сайт туристичної мережі «365». – [\[https://tur365.ua/\]](https://tur365.ua/).
2. Медичні послуги санаторно-туристичного комплексу «Трускавець 365». – [\[https://tur365.ua/meditsinskiye-uslugi\]](https://tur365.ua/meditsinskiye-uslugi).
Офіційна сторінка комплексу в соціальній мережі Instagram. – [\[https://www.instagram.com/truskavets365_hotel/\]](https://www.instagram.com/truskavets365_hotel/).
3. Офіційний сайт санаторно-туристичного комплексу «Трускавець 365». – [\[https://tur365.ua/hotels/sanatorno-turistichnij-kompleks-truskavets-365\]](https://tur365.ua/hotels/sanatorno-turistichnij-kompleks-truskavets-365).
4. Сторінка комплексу на туристичному порталі Трускавця. – [\[https://truskavets.travel/ua/hotel-truskavets-365.html\]](https://truskavets.travel/ua/hotel-truskavets-365.html).

**Глущенко Карина, Діденко Мар'яна,
Дмитренко Марія**

Театралізована екскурсія як сучасна форма організації міського туризму: практичний кейс проєкту «Арканум»

*КЗ «Ніжинський фаховий коледж культури і мистецтв імені
Марії Заньковецької» Чернігівської обласної ради*

*karinahlushchenko@gmail.com,
didenkomarana654@gmail.com, dmitrenkomaria4@gmail.com*

Науковий керівник: доцент Пахомова Т. М.

Театралізована екскурсія – це інноваційна сервісна послуга, що поєднує традиційний пізнавальний процес із елементами театральної дії та імерсивності. У сучасному світі, де класичні формати подачі інформації поступово втрачають ефективність серед молоді, саме гейміфікація та емоційне занурення стають головними інструментами туристичної привабливості міста.

На відміну від звичайної оглядової прогулянки, театралізований підхід вирізняється кількома ключовими особливостями:

1. Імерсивність. Туристи не просто слухають гіда, вони стають учасниками подій. Екскурсивод працює в образі конкретного персонажа, що дозволяє емоційно прив'язати аудиторію до сюжету.

2. Драматургія та сценарій. Маршрут будується за законами театрального дійства: із зав'язкою, кульмінацією та розв'язкою.

3. Інтерактивна взаємодія. Використання тематичного реквізиту та завдань для групи утримує увагу та робить досвід унікальним для кожного учасника.

Досвід проведення театралізованих екскурсій у Ніжині. Театралізовані екскурсії сьогодні бувають дуже різними: від

Рекреація і туризм

костюмованих прогулянок із персонажами та квестів із пошуком скарбів до імерсивних вистав, де глядачі стають частиною історії. У Ніжині вже є успішні приклади таких форматів, що доводять інтерес аудиторії до «живої» історії.

Зокрема, популярністю користується анімована екскурсія-квест «Місця сили ніжинського огірка», де екскурсивод в образі «дона Гурка» знайомить гостей із головним брендом міста в ігровій формі. Також у місті проводяться тематичні костюмовані прогулянки історичним центром за участі професійних істориків (наприклад, Максима Потапенка), які перетворюють звичайну лекцію на захопливу подорож у часі. Ці приклади показують, що Ніжин має чудову базу для впровадження нових туристичних ідей, проте місту все ще не вистачає постійного вуличного маршруту, який би працював не як окрема акція, а як цілісна авторська історія, доступна туристам у будь-який час.

Практичний кейс проєкту «Арканум Ніжина»

Відповіддю на цей запит стала розробка авторського проєкту «Арканум Ніжина: Три Голоси Старого Міста». Ніжин у цьому маршруті розглядається не просто як набір пам'яток, а як багаточасовий Аркан, ключ до якого прихований у вібраціях його старовинних стін.

Основою організації маршруту стала інноваційна методика «Естафети»: лінійний маршрут тривалістю 100 хвилин (розрахований на групу 15-20 осіб) поділено на три ключові локації. Кожен етап закріплений за окремим гідом в образі «Духа-Стража», який чекає групу на своїй точці та передає її наступному:

1. Аркан Торгівлі. Локація: Площа Івана Франка. Дух Торгівлі задає динамічний темп, розкриваючи комерційну жвавість, ризики та драйв міста. Інтерактив передбачає роздачу «Ярмаркових грамот».

2. Аркан Поезії. Локація: Сквер імені М. Гоголя. Дух Поезії заспокоює групу ліричною розповіддю про студентські легенди та вічність культури. Учасники залучаються через метод витягування «поетичних передбачень».

Рекреація і туризм

3. Аркан Потаємного. Локація: Вулиця Гребінки («Будинок Привидів»). Дух Потаємного створює атмосферу психологічної глибини, працюючи з нічними історіями та таємницями.

4. Інтерактив реалізується через «Відлуння Забутих Каменів», де кожен колір каменю несе індивідуальне послання.

У фінальній точці (Грецький квартал) усі три Духи сходяться разом, створюючи Спільну Історію міста та доводячи життєздатність командної взаємодії екскурсоводів.

Для перевірки ефективності концепції було проведено практичне тестування (пілотну екскурсію) для експертної групи, до якої увійшли викладачі та студенти коледжу. Це дозволило перевірити логістику переходів, таймінг кожної локації (по 25 хвилин) та отримати професійний зворотний зв'язок.

Отже, театралізована екскурсія – це не просто подорож у просторі чи перелік дат. Це можливість «оживити» архітектуру, дати місту власний голос та створити глибокий емоційний зв'язок із туристом. Уявіть: ви йдете старовинною вуличкою Ніжина в променях призахідного сонця... Звичайні стіни раптом наповнюються сенсом, з тіні виступає Дух Потаємного, розповідаючи легенду, якої немає в підручниках. У руках ви тримаєте ярмаркову грамоту та камінь-передбачення, а час навколо ніби зупиняється. Це і є справжня магія імерсивного туризму – момент, коли ти стаєш частиною історії старого міста.

Список використаних джерел:

1. Анімована екскурсія в Ніжині «Місця сили ніжинського огірка» // Інформаційний портал MYNIZHYN.

<https://my nizhyn.com/news/misto-i-region/30854-animovana-ekskursiia-v-nizini-miscia-sili-nizinskogo-ogirka.html>.

2. Бабарицька В. К., Короткова А. Я., Малиновська О. Ю. Екскурсознавство і музеєзнавство: Навчальний посібник. Київ: Альтерпрес, 2012. 464 с.

3. Ніжинська міська рада: Офіційний сайт. [\[https://nizhynrada.gov.ua/\]](https://nizhynrada.gov.ua/).

4. Театралізована екскурсія історичним Ніжином (з Максимом Потапенком) // Ніжинський археологічний туристичний центр. [\[https://nadc.org.ua/node/2397\]](https://nadc.org.ua/node/2397).

Ілик Лілія

Вплив сучасних тенденцій туризму на розвиток сталого туризму в Ніжинській міській територіальній громаді

КЗ «Ніжинський фаховий коледж культури і мистецтв імені Марії Заньковецької» Чернігівської обласної ради

ilikliliya@gmail.com

Науковий керівник: доцент Пахомова Т. М.

Ніжинська міська територіальна громада була утворена 19 листопада 2018 року згідно із Законом України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» шляхом приєднання сіл Кунашівка, Паливода та Наумівське Кунашівської сільської ради до міста обласного значення Ніжина [8]. Створення громади стало результатом спільних зусиль мешканців декількох рад та їхнього прагнення до формування спроможної територіальної спільноти, що сьогодні є адміністративним та історико-культурним центром Північного Лівобережжя України. Місто Ніжин, якому понад 1000 років, володіє унікальним ансамблем із близько 300 історичних будівель, 70 з яких мають загальнонаціональну цінність. Вигідне логістичне положення на перетині міжнародних автомобільних шляхів та залізничних магістралей створює передумови для формування тут потужного транспортно-логістичного хабу [8].

Сталий туризм – це модель розвитку галузі, яка враховує поточні та майбутні економічні, соціальні та екологічні наслідки, задовольняючи потреби відвідувачів, індустрії, довкілля та приймаючих громад [1]. Головною метою сталого туризму є досягнення динамічної рівноваги між інтенсивним використанням ресурсів та збереженням автентичності дестинації [1] [4]. Відповідно до міжнародних стандартів, основними аспектами його розвитку є: економічний, екологічний, соціокультурний.

Фундаментом розвитку галузі є рекреаційно-туристичний потенціал – цілісна сукупність природних, історико-культурних

Рекреація і туризм

ресурсів та інфраструктури, що слугують основою для формування турпродукту [4].

Аналіз ситуації в Ніжині і громадах району свідчить про активну трансформацію локального туризму під впливом глобальних трендів, що прямо визначають сталість дестинації.

Одним із ключових рушіїв є цифрова трансформація – процес впровадження IT-рішень (Big Data, мобільні додатки) для оптимізації управління потоками [4]. У Ніжині цей тренд втілено через запуск офіційного туристичного порталу та додатка «Ніжин Туристичний» із системою QR-кодів на пам'ятках. Це дозволяє дестинації еволюціонувати у смарт-дестинацію – територію, де технології інтегровані для підвищення ресурсної ефективності та якості клієнтського досвіду [8].

Важливу роль відіграє гастрономічний туризм – подорожі з метою пізнання культури через автентичну локальну їжу [7]. Гастрономічний потенціал району (сукупність умов для виробництва та споживання локальних продуктів) зосереджений навколо бренду «Ніжинський огірок» та однойменного фестивалю [1] [7]. Це стимулює розвиток агротуризму – виду відпочинку у сільській місцевості, що передбачає участь туриста у сільськогосподарській діяльності [8]. Для малих громад району агротуризм є інструментом диверсифікації економіки та стримування міграційного відтоку населення [8].

Проте розвиток сталого туризму стримується станом туристичної інфраструктури – комплексу споруд та мереж (готелі, дороги, заклади харчування), що забезпечують доступ до ресурсів [5]. У Ніжинській громаді близько 153 км доріг мають ґрунтово-щебеневе покриття і потребують модернізації [1]. Стратегія розвитку до 2027 року передбачає створення «туристичних магнітів» – найбільш атрактивних об'єктів, здатних притягувати основні потоки відвідувачів, таких як атракційний комплекс «Поштова станція» [1].

Повномасштабна війна спричинила безпрецедентну шкоду природним екосистемам України, що впливає на ресурси для сталого туризму [9]. Згідно з просторовим аналізом, до «зони випаленої землі» потрапили 1314 об'єктів природно-

Рекреація і туризм

заповідного фонду (ПЗФ), де екосистеми зазнали повної деградації (рис. 1) [3].

Ніжинський район зона не оминає. Обмеження в управлінні заповідними територіями через мінну небезпеку залишається критичним викликом для екотуризму. Використання ГІС-технологій дозволяє оцінити ці втрати та визначити пріоритети для післявоєнного екологічного відновлення громад [9].

**Рис. 1. Просторове поширення
«зони випаленої землі» [3]**

Сучасні тенденції – цифровізація, гастрономічна ідентифікація та екологічна відповідальність – є каталізаторами переходу громад Ніжинського району та самого Ніжина до моделі сталого розвитку. Впровадження концепції «смарт-дестинації» та розбудова агротуристичного сектору дозволяють не лише залучати інвестиції, а й зберігати унікальну ідентичність Поліського краю. Ключовим викликом залишається модернізація інфраструктури та екологічне відновлення територій ПЗФ, постраждалих від бойових дій.

Рекреація і туризм

Для оцінки сучасних туристичних тенденцій Ніжинської міської територіальної громади була проведена бальна оцінка (табл. 1).

Таблиця 1

***Бальна оцінка сучасних туристичних тенденцій для
Ніжинської міської територіальної громади***

Сучасна тенденція туризму	ЕД	ЕСС	СВ	ЦГ	Загальний бал
1. Цифрова трансформація (Smart-дестинації)	9	8	9	10	36
2. Гастрономічний туризм та локаворство	10	9	6	8	33
3. Туризм пам'яті (Військово-історичний)	7	8	10	7	32
4. Агротуризм (Сільський відпочинок)	8	9	8	6	31
5. Екотуризм (Природно-заповідний фонд)	6	10	3	5	24

За її результатами найвищий бал (36) має цифрова трансформація, а найнижчий екотуризм (24). Такі особливості модна пояснити сучасним станом економічним та політичним станом в країні. Сталий туризм є необхідною умовою для довгострокового розвитку туристичної галузі на локальному рівні.

Список використаних джерел:

1. Бабов К., Безверхнюк Т., Бабова І. Сталий розвиток туризму: пріоритети для України. Actual Problems of Public Administration. 2019. № 1(77). С. 23–29.

Рекреація і туризм

2. Безязиченко Я. В. Види оцінки туристичного потенціалу території. Стратегічні перспективи туристичної та готельно-ресторанної індустрії в Україні: теорія, практика та інновації розвитку : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Умань, 30–31 жовт. 2019 р.). Умань : Візаві, 2019. С. 319–321.

3. Війна і природно-заповідний фонд України: просторовий аналіз руйнувань. Українська природоохоронна група. 2025. URL: <https://uncg.org.ua/vijna-i-prirodno-zapovidnyj-fond-ukrainy-prostorovyj-analiz-rujnuvan/> (дата звернення: 31.03.2026).

4. Горин Г. В. Систематизація методологічних підходів до визначення сутності поняття «рекреаційно-туристичний потенціал регіону». Регіональна економіка. 2014. № 2. С. 187–199.

5. Любченко В. В. Роль туризму у сталому розвитку в Україні: виклики та можливості для економіки. Економіка та суспільство. 2023. № 57.

6. Мажута В. Л., Чмутова І. М. Світові тенденції розвитку сталого туризму та можливості їх імплементації в Україні. *Економіка та суспільство*. 2025. № 78.

7. Нестерчук І. К. Оцінка та основні етапи формування туристично-рекреаційного та гастрономічного потенціалів регіону в контексті розвитку гастрономічного туризму. Географія та туризм. 2019. № 52. С. 33–44.

8. Програма економічного і соціального розвитку Ніжинського району на 2026 рік. м. Ніжин, 2025. 48 с.

9. Радіонова О. М., Радіонов В. С. Генезис агротуризму в Україні. Економіка та суспільство. 2023. № 52.

10. Стратегія розвитку Ніжинської міської об'єднаної територіальної громади 2027. Ніжин, 2019. 110 с.

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ГЕОГРАФІЇ

Острик Анастасія

**Культурно-етнографічні комплекси:
роль у сфері туризму та реалізації освітніх концепцій
на уроках географії**

*Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя,
м. Ніжин, Україна
ostryknastya@gmail.com
Науковий керівник: доцент Філоненко І.М.*

В умовах сучасної глобалізації та інформаційного суспільства особливого значення набуває збереження національної ідентичності та культурної спадщини. Культурно-етнографічні комплекси (КЕК) виступають не лише як об'єкти збереження пам'яток народної архітектури та побуту, а й як потужні центри тяжіння у сфері туризму та дієві інструменти реалізації новітніх освітніх концепцій у шкільній географії. Актуальність теми зумовлена необхідністю пошуку нових форм інтеграції культурної спадщини в економіку регіонів через туризм та модернізацією освітнього процесу, що вимагає практикоорієнтованих підходів [1].

Культурно-етнографічний комплекс – це специфічна форма територіальної організації, що поєднує пам'ятки матеріальної культури, елементи фольклору, ремесел та традиційних знань. Вони є унікальною платформою, де поєднується минуле з інноваційними технологіями сучасності, створюючи передумови для сталого розвитку територій.

Етнографічний туризм на сьогодні є одним із сегментів ринку, що розвиваються найбільш динамічно. КЕК, до яких належать музеї просто неба (скансени), етнографічні села та центри народних ремесел, виконують декілька ключових функцій у туристичній галузі [3].

Методика викладання географії

По-перше, вони забезпечують автентичність туристичного досвіду. Сучасний мандрівник шукає не просто відпочинок, а "занурення" в інше середовище. КЕК дозволяють реконструювати побут та обряди, що створює ефект присутності в іншій епосі. По-друге, такі комплекси сприяють диверсифікації регіонального турпродукту. Вони стають центрами туристичних маршрутів, залучаючи відвідувачів до віддалених сільських районів, що сприяє децентралізації туристичних потоків [4].

Розвиток КЕК має значний соціо-економічний ефект:

- створення робочих місць для місцевих громад (майстрів, екскурсоводів);
- відродження народних промислів та залучення молоді до традиційних ремесел;
- стимулювання розвитку інфраструктури (доріг, готелів, закладів харчування з національною кухнею).

В Україні яскравими прикладами є Національний музей народної архітектури та побуту України (Пирогово), «Шевченківський гай» у Львові та комплекс «Запорозька Січ» на о. Хортиця [2].

Географічна освіта сьогодні базується на компетентнісному підході, який передбачає формування здатності застосовувати знання у реальному житті. КЕК є ідеальним майданчиком для реалізації концепції наочності та діяльнісного навчання на уроках географії.

При вивченні тем "Населення України та світу", "Світове господарство" та "Географія культури" у 8-9 класах використання прикладів етнографічних комплексів дозволяє вчителю реалізувати наступні завдання: 1. Формування національної свідомості через вивчення особливостей різних етнічних груп та регіональних відмінностей матеріальної культури. 2. Розвиток просторового мислення при аналізі зв'язку між природними умовами регіону та архітектурними формами житла (наприклад, типи хат у Карпатах та на півдні України). 3. Вивчення основ економіки через аналіз спеціалізації народних промислів та їхнього зв'язку з місцевою сировинною базою [5].

Таблиця 1.

Форми роботи з матеріалами КЕК на уроках географії

Тип уроку	Методи та прийоми роботи	Освітній результат
Урок засвоєння нових знань	Використання віртуальних турів, робота з інтерактивними картами етнографічного районування	Розуміння просторових відмінностей культури та побуту
Практичне заняття	Розробка проекту туристичного маршруту до КЕК, аналіз логістики та витрат	Розвиток картографічних та підприємницьких навичок
Урок дослідження	Аналіз впливу етнокомплексу на сталий розвиток громади	Вміння аналізувати соціально-економічні процеси регіону

Окремим напрямком є реалізація концепції STEM-освіти. Аналіз традиційних будівельних технологій, вивчення фізичних властивостей природних матеріалів (дерево, глина, солома), що представлені в КЕК, дозволяє інтегрувати знання з географії, фізики та біології. Це робить навчання більш привабливим для сучасного покоління учнів, яке орієнтоване на візуальне та прикладне сприйняття інформації [1].

Використання КЕК також сприяє реалізації виховної функції географії. Ознайомлення з традиціями раціонального природокористування, які закладені в основу функціонування традиційних поселень, формує екологічну культуру учнів. КЕК виступає не лише як статичний об'єкт минулого, а як динамічне джерело знань для побудови екологічно відповідального майбутнього. Незважаючи на значний потенціал, існує низка проблем, що стримують використання КЕК у навчальному процесі. По-перше, це обмежена кількість методичних розробок, адаптованих до шкільної програми. Вчителю доводиться самотійно структурувати великі масиви етнографічної інформації. По-друге, територіальна нерівномірність розміщення комплексів робить очні екскурсії доступними не для всіх навчальних закладів.

Методика викладання географії

Перспективи вирішення вбачаються у розвитку цифрових технологій:

- створення єдиної державної платформи з 3D-турами по всіх КЕК України;
- розробка інтегрованих посібників "Етнографія у шкільній географії";
- державна підтримка проектів з організації навчальних екскурсій для школярів.

Важливо залучати науковців та фахівців з туризму до розробки спільних проектів, що дозволить підтримувати наукову достовірність навчальних матеріалів [4].

Культурно-етнографічні комплекси є стратегічним ресурсом, що поєднує в собі економічний потенціал туризму та високу виховну цінність. Їхня роль у сфері туризму полягає у створенні конкурентоспроможного продукту, що базується на автентичності. В освітньому процесі КЕК слугують платформою для реалізації компетентнісного підходу та міжпредметної інтеграції на уроках географії.

Ефективна реалізація освітніх концепцій можлива за умови системного використання потенціалу КЕК, поєднання традиційних методів навчання з цифровими технологіями. Це сприятиме не лише підвищенню якості географічної освіти, а й вихованню свідомих громадян, здатних берегти та примножувати культурне надбання свого народу.

Список використаних джерел:

1. Безуглий В. В. Етногеографія: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2011. 224 с.
2. Кузик С. П. Географія туризму : навч. посіб. Київ: Знання, 2011. 271 с.
3. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг. Київ: Альтерпрес, 2005. 436 с.
4. Ткаченко Т. І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реаліїбізнесу : монографія. Київ: КНТЕУ, 2009. 463 с.
5. Штогрин А. С. Культурно-етнографічні ресурси в системі географічної освіти. Географія та економіка в школі. 2022. № 3. С. 12– 18.

Сененко Марія

Формування картографічної грамотності учнів старшої школи на уроках географії засобами цифрових карт та онлайн-платформ

Ніжинський державний університет імені Миколи

Гоголя, м. Ніжин, Україна

senenkomaria2509@gmail.com

Науковий керівник: доцент Афоніна О.О.

На сучасному етапі розвитку суспільства інформаційні технології впроваджуються в усі сфери життя, і освіта не виняток. Відповідно до вимог сьогодення та концептуальних засад Нової української школи (НУШ), одним із ключових завдань картографічної освіти є формування в учнів здатності орієнтуватися в потужному потоці інформації [1]. У цьому контексті традиційне розуміння «картографічної грамотності», яке десятиліттями базувалося переважно на вмінні читати статичні паперові карти та друковані атласи, потребує докорінного переосмислення. В умовах цифровізації картографічна грамотність виходить на якісно новий рівень та перетворюється на географічну компетентність – вміння вирішувати реальні життєві задачі за допомогою цифрових карт та онлайн-сервісів.

Сьогодні географічна карта перестала бути просто ілюстрацією на папері. Вона перетворилася на динамічний, багатoshаровий та інтерактивний інструмент пізнання простору, в основі якого лежать геоінформаційні системи (ГІС).

Зважаючи на специфіку роботи з геоінформаційними технологіями та модель компетентнісного підходу в освітньому процесі Нової української школи [1], структуру картографічної грамотності учнів старшої школи доцільно розглядати через єдність трьох взаємопов'язаних компонентів: когнітивного (знання), діяльнісного (вміння) та ціннісно-мотиваційного (ставлення).

1. Когнітивний компонент (знання). Це знання про принципи роботи геоінформаційних систем (ГІС), розуміння того,

Методика викладання географії

що таке просторові дані, цифрові шари (векторні та растрові) та масштаб у віртуальному середовищі.

2. Діяльнісний компонент (вміння). Це практична складова, яка відображає здатність учня оперувати цифровим інструментарієм. Вона включає:

- навігаційні вміння: пошук об'єктів за координатами, масштабування, зміна проекцій;
- аналітичні вміння: накладання різних тематичних шарів один на одного (наприклад, карти рельєфу та карти щільності населення) для встановлення причинно-наслідкових зв'язків, вимірювання відстаней та площ за допомогою електронних лінійок;
- творчо-проектні вміння: самостійне створення власних карт-історій (Story Maps), нанесення власних міток, маршрутів і мультимедійних матеріалів на базову карту.

3. Ціннісно-мотиваційний компонент (ставлення). Найвищий рівень картографічної грамотності, який передбачає розвиток критичного просторового мислення. Він проявляється у здатності старшокласника оцінювати достовірність та актуальність картографічної інформації в інтернеті, розпізнавати маніпуляції з геоданими. Крім того, цей компонент включає розуміння важливості ГІС-технологій для розв'язання глобальних проблем людства (екологічних, економічних, логістичних) та їх значення для майбутньої професійної діяльності.

Одним із сервісів, які можна використовувати на етапі впровадження інтерактивних технологій у викладання географії, та і в подальшому – є Story Maps в ArcGIS Online. ArcGIS Online – це спільна хмарна ГІС платформа, яка дозволяє вчителям дуже легко створювати, переглядати, досліджувати та відображати широкий спектр просторових даних. За своїм принципом Story Maps схожі на PowerPoint (можна додавати текст, світлини тощо), але мають функцію додавання інтерактивних карт, що дуже зручно і полегшує демонстрацію картографічного матеріалу [4]. Широта функцій в Story Maps може лякати. Тому краще впровадження даної платформи робити поступово, крок за кроком. Спочатку – використовувати вже готові карти-історії, в

Методика викладання географії

першу чергу від команди StoryMaps компанії Esri. Це дозволить бути впевненим в достовірності наведених даних та стане першим кроком для створення власних карт-історій.

Наприклад, мультимедійний проєкт «Living in the Age of Humans» (Життя в епоху антропоцену) (рис.1) дозволяє наочно продемонструвати глобальні соціально-економічні та екологічні процеси впливу людини на планету. За допомогою карт-історій учні можуть дослідити просторовий розподіл щільності населення, розширення світової транспортної інфраструктури (щільність судноплавних та авіаційних маршрутів), прокладання підводних інтернет-кабелів, а також екологічні наслідки: масштаби вирубки лісів та зміну площі сільськогосподарських угідь. Візуалізація цих процесів у єдиному просторі дає старшокласникам чітке розуміння того, як розбудова людської цивілізації формує глобальну географічну картину світу.

Рис.1 Screenshot проєкту Living in the Age of Humans від команди StoryMaps компанії Esri

Методика викладання географії

Також для проєкту «Living in the Age of Humans» є атлас, який може стати чудовим засобом візуалізації різних глобальних процесів на уроках географії (рис. 2).

Рис.2 Screenshot атласу проєкту Living in the Age of Humans від команди StoryMaps компанії Esri

Інший яскравий приклад готового інструменту — проєкт «Dance of the Continents» (Танець континентів), який візуалізує глобальні тектонічні процеси. З його допомогою можна не просто розповісти про рух літосферних плит, а й показати інтерактивну анімацію їхнього дрейфу за сотні мільйонів років, а також накласти просторові шари сучасних сейсмічних зон та ліній розломів. Це перетворює абстрактну геологічну теорію на зрозумілу, наочну модель, яка дозволяє встановлювати закономірності між будовою земної кори та поширенням форм рельєфу.

Методика викладання географії

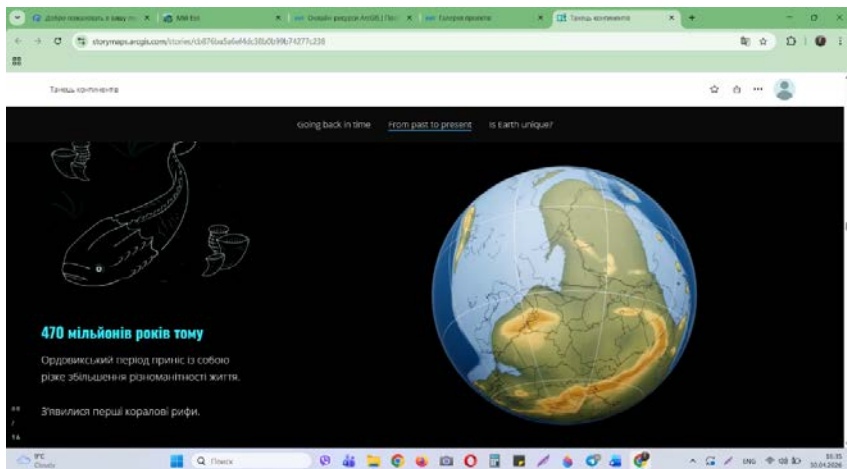

Рис. 3. Screenshot проєкту «Dance of the Continents» від команди StoryMaps компанії Esri

Варто зазначити, що в деяких проєктах можна довідатись, як саме були зроблені ті чи інші елементи та функції (наприклад, Dance of the continents від команди StoryMaps компанії Esri), що допоможе в освоєнні навичок створення власних карт-історій.

Використання таких інструментів кардинально змінює психологію сприйняття навчального матеріалу школярами. Сучасні підлітки, які звикли до швидкого споживання візуального контенту (так зване «кліпове мислення»), часто втрачають інтерес до сухих текстів підручника. Натомість інтерактивні карти Story Maps дозволяють говорити з ними їхньою мовою – мовою сучасних цифрових технологій. Працюючи з такими платформами, старшокласник перестає бути пасивним споживачем інформації і стає активним дослідником. Це не лише стрімко підвищує мотивацію до вивчення географії, а й формує критичне мислення: учень вчиться самостійно зіставляти факти, аналізувати причини глобальних проблем і бачити їхні просторові наслідки.

Методика викладання географії

Отже, інформаційне суспільство потребує докорінно нових методів навчання. В контексті географічної освіти використання хмарних ГІС-технологій дозволяє перетворити учня з пасивного глядача на активного дослідника. Використання Story Maps підвищує рівень картографічної грамотності, а також сприяє формуванню навичок візуалізації та критичного аналізу даних, що є необхідною умовою підготовки випускника до життя в цифровому світі.

Список використаних джерел:

1. Сидоренко В. В. Концептуальні засади Нової української школи: ключові компетентності, ціннісні орієнтири, освітні результати. Методист. 2018. № 5. 21 с.
2. ArcGIS. URL: <https://www.arcgis.com>
3. By Esri's StoryMaps team. Living in the Age of Humans. ArcGIS StoryMaps. URL:<https://storymaps.arcgis.com/collections/cf8b6867ad954a6e9ed400ca9e9206ea?item=2>
4. Walshe N. Using ArcGIS Online Story Maps. Teaching Geography. 2016. Vol. 41. No. 3. P. 115–117. URL: <http://www.jstor.org/stable/26383226>

Урлапова Ангеліна

Методика застосування проєктної діяльності на уроках географії у старшій школі

Ніжинський державний університет

імені Миколи Гоголя,

м. Ніжин, Україна

urlapovaangelina@gmail.com

Науковий керівник – професор Барановський М.О.

У сучасному суспільстві існує потреба у формуванні активних громадян, здатних швидко пристосовуватися до нових соціально-економічних умов і до вільного визначення себе в професії, суспільстві, культурі. У зв'язку з цим великого значення набуває пошук нових підходів у навчанні та вихованні підростаючого покоління, формуванні їх ініціативності, розвитку мислення та творчих здібностей й кожного учня. Одним із системо утворюючих підходів, що посилює розвиваючий ефект освітніх програм та позитивно впливає на формування особистості сучасного школяра, є проєктна діяльність як технологія розвитку вмінь учитися.

Проєктна діяльність учнів – це високо мотивована самостійна пошуково-пізнавальна діяльність, орієнтована на створення освітнього проєкту, що виконується під керівництвом учителя. У педагогічній науці поняття «метод проєктів» визначається як «певний спосіб цілеспрямованої реалізації процесу навчання, досягнення поставленої мети» [3]. Варто підкреслити, що ефективність взаємодії учасників освітнього процесу пов'язана з її творчим змістом. Ключову роль у цьому відіграє система форм співпраці між учителем і учнем, яка сприяє створенню спільного розуміння цілей, засобів досягнення результату та розвитку саморегуляції в індивідуальній діяльності.

Методика викладання географії

Методика проєктної діяльності – це цілісна система дій, у яких учні отримують моральне задоволення від результатів власного дослідження, дотримуються чіткої послідовності, послідовно і правильно виконують завдання.

Метою проєктного підходу є створення через учителя таких умов навчання, результатом яких є індивідуальний досвід проєктної діяльності учня.

При організації роботи учнів за методом проєктів учні можуть працювати не тільки самостійно, а й працювати в команді, що дає змогу набуту комунікативних умінь і навичок: працювати в команді із широкими можливостями, розглядати ту саму проблему з різних точок зору.

В цьому контексті В.Ассаул [1] виділяє такі етапи роботи над проєктом:

1. Формування цілей, виявлення проблеми, суперечностей, формулювання завдання.
2. Обговорення можливих варіантів обстеження, вибір способів.
3. Самоосвіта і актуалізація знань.
4. Продумування ходу діяльності, розподіл обов'язків.
5. Дослідження: вирішення окремих завдань, компонування тощо.
6. Узагальнення результатів і висновки.
7. Наявність успіхів та помилок. Корекція.

За словами В. Ассаула, за допомогою проєктного навчання діти засвоюють всю техніку розв'язування завдань: від постановки проблеми до представлення результату. Проєкти можуть бути пов'язані з найрізноманітнішими сферами людської діяльності, тому учні знайомляться з «дорослими проблемами», набувають навичок вирішення актуальних проблем та питань сьогодення, пов'язаних з екологією, економікою, природною безпекою та безпекою людини. Завдяки отриманому досвіду відбувається знайомство зі світом виробництва, маркетингу, бізнес та різних інших важливих галузей. Досягається зв'язок між теоретичними знаннями та практичними навичками[1].

Методика викладання географії

Отже, перевага проєктної діяльності полягає в тому, що учні набувають таких навичок:

- планувати свою роботу;
- використання кількох джерел інформації;
- самостійний підбір і накопичення матеріалів;
- аналізувати та порівнювати факти;
- аргументувати думку;
- приймати рішення;
- створення кінцевих продуктів (фільмів, журналів, проєктів, сценаріїв);
- презентувати роботу аудиторії;
- оцінювати себе та свою команду

У висновку використання проєктної діяльності позитивно впливає на рівень навчальної мотивації, оскільки створює умови для активної участі учнів у навчальному процесі, підвищує їхню зацікавленість та відповідальність за результати власної діяльності. Крім того, вона сприяє розвитку комунікативних і соціальних навичок, уміння працювати в команді, аргументовано висловлювати власну думку та презентувати результати дослідження.

Важливим є те, що проєктна діяльність забезпечує реалізацію компетентного підходу до навчання, оскільки орієнтує учнів на практичне застосування знань у реальних життєвих ситуаціях. Вона також створює умови для інтеграції знань з різних навчальних предметів, що відповідає сучасним вимогам до освіти.

Разом з тим ефективність застосування проєктної діяльності значною мірою залежить від професійної підготовки вчителя, його здатності організувати навчальний процес, забезпечити методичний супровід та створити сприятливе освітнє середовище.

Перспективними напрямками досліджень у цій сфері є впровадження цифрових технологій у проєктну діяльність, використання геоінформаційних систем, а також розробка інтегрованих міжпредметних проєктів.

Методика викладання географії

Таким чином, проєктна діяльність є важливим інструментом модернізації географічної освіти та ефективним засобом розвитку дослідницьких умінь учнів старшої школи.

Список використаних джерел:

1. Ассаул В. Метод проєктів у виховній роботі. Проектна діяльність у ліцеї: компетентнісний потенціал, теорія і практика: науково-методичний спосіб. Київ: Департамент, 2008. с. 520
2. Бех І.Д. Особистісно орієнтоване виховання. К.: Либідь, 2003. 344 с.
3. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Семен Устимович Гончаренко. К. : Либідь, 1997. 375 с.
4. Державний стандарт базової і повної середньої освіти. Постанова КМ України №24 від 14 січня 2004 року (за змінами). Електронний ресурс. Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/KP040024?an=10>.
5. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: науково-методичний посібник. За ред. О.І. Пометуна. К.: А.С.К., 2004. 191 с.

Шимчук Анна

Концептуальний аналіз понять «навчально-розважальні програми», «гейміфікація» та «ігрове навчання» в освітньому процесі: світовий та вітчизняний досвід

*Ніжинський державний
університет імені Миколи Гоголя,
м. Ніжин, Україна*

simcukanna58@gmail.com

Науковий керівник – професор Барановський М. О.

У сучасних умовах цифровізації освіти та трансформації когнітивних стилів здобувачів освіти особливої актуальності набуває використання інноваційних підходів до навчання. Серед них важливе місце посідають гейміфікація, ігрове навчання та навчально-розважальні програми (edutainment), які сприяють підвищенню мотивації, активізації пізнавальної діяльності та формуванню ключових компетентностей учнів [2]. Їх поширення зумовлене необхідністю адаптації освітнього процесу до потреб сучасного учня, який орієнтується на інтерактивність, візуалізацію та швидкий зворотний зв'язок.

Гейміфікація як педагогічне явище сформувалася під впливом розвитку цифрового середовища та набула широкого поширення після 2010 року. У науковому розумінні вона трактується як використання елементів ігрового дизайну в неігрових контекстах, зокрема в освіті, з метою підвищення мотивації та залученості учнів [7]. До її основних компонентів належать бали, рівні, значки, таблиці лідерів і система зворотного зв'язку [7; 6]. Водночас важливо, що гейміфікація передбачає не лише застосування окремих механік, а й інтеграцію ігрового мислення як цілісної стратегії організації навчання.

Згідно з концепцією К. Каппа, гейміфікація забезпечує залучення учнів через поєднання ігрових механік, естетики та мислення, створюючи безпечне середовище для експериментування та

Методика викладання географії

навчання на основі власного досвіду [8]. Це сприяє розвитку критичного мислення, самостійності та відповідальності за результати навчання.

Ігрове навчання (game-based learning), на відміну від гейміфікації, базується на використанні гри як основного засобу навчання, де освітній процес організовується через сюжет, ролі та правила [5; 2]. У такому підході учні не лише засвоюють знання, а й формують практичні навички, приймаючи рішення в умовах змодельованих ситуацій.

Окреме місце посідають навчально-розважальні програми (edutainment), які поєднують освітню та розважальну складові. Їх сутність полягає у поданні навчального матеріалу в інтерактивній, емоційно насиченій формі, що підвищує зацікавленість і полегшує засвоєння знань [1]. Прикладами таких програм є цифрові платформи та застосунки, зокрема Minecraft: Education Edition, Kahoot!, Quizizz, а також українські ресурси «Всеосвіта», «На Урок» і мобільний застосунок «Вивчаю – не чекаю» (рис. 1). Особливістю навчально-розважальних програм є поєднання гри, мультимедійності та навчальної мети, що дозволяє створювати індивідуалізовані освітні траєкторії.

Рис. 1. Приклади цифрових платформ та застосунків

Методика викладання географії

Теоретичні основи використання ігрових технологій в освіті були закладені у працях К. Д. Ушинського, який розглядав гру як важливий чинник розвитку особистості [3]. Сучасні дослідження підтверджують, що ігрова діяльність активізує пізнавальні процеси, стимулює творче мислення та підвищує навчальну мотивацію. Особливого значення набуває імітаційно-ігровий підхід, що дозволяє моделювати реальні ситуації та формувати практичні компетентності [4].

Світовий досвід використання гейміфікації та ігрового навчання демонструє їх еволюцію від допоміжного інструменту до основи освітніх систем. У сучасній міжнародній практиці формується підхід до створення імерсивних освітніх екосистем, де гра виступає ключовим механізмом навчання. Зокрема, у школі Quest to Learn (США) навчальний процес організовано у форматі виконання «місій», що сприяє розвитку критичного мислення та командної взаємодії [2]. Важливим є також використання глобальних платформ, зокрема Minecraft: Education Edition, яка застосовується в багатьох країнах для вивчення географії, історії та просторового планування.

У Фінляндії впроваджується феномен-орієнтоване навчання, що інтегрує ігрові елементи для розвитку автономії учнів і формування навичок самостійного пізнання [2]. У країнах Азії, зокрема Південній Кореї та Сінгапурі, гейміфікація поєднується з технологіями віртуальної та доповненої реальності, що дозволяє створювати симуляційні середовища для професійної підготовки.

Вітчизняний досвід характеризується адаптивністю та поєднанням традиційних і цифрових підходів. Реформа «Нова українська школа» сприяла активному впровадженню ігрових технологій, зокрема через використання методики «Шість цеглин» із LEGO [2]. Значного поширення набули платформи «Всеосвіта» та «На Урок», що пропонують гейміфіковані завдання, онлайн-олімпіади та веб-квести як сучасні форми навчально-розважальних програм.

В умовах дистанційного навчання важливу роль відіграють цифрові інструменти, зокрема застосунок «Вивчаю – не

Методика викладання географії

чекаю», який забезпечує доступність освіти та підтримує навчальну мотивацію через інтерактивний контент. Крім того, гейміфікація активно використовується у корпоративному секторі України, зокрема в ІТ-компаніях, що свідчить про універсальність цих підходів та їх потенціал для інтеграції у вищу освіту.

Водночас ефективність гейміфікації залежить від педагогічно обґрунтованого використання, оскільки надмірна орієнтація на зовнішні стимули може призводити до зниження внутрішньої мотивації учнів [6].

Отже, гейміфікація, ігрове навчання та навчально-розважальні програми є взаємопов'язаними підходами до організації освітнього процесу. Їх інтеграція сприяє формуванню активного, мотивованого та самостійного учня, здатного до критичного мислення. Світовий і вітчизняний досвід підтверджує ефективність цих технологій як перспективного напрямку модернізації освіти.

Список використаних джерел:

1. Відмінності між гейміфікацією й ігровим навчанням. *Osvita.ua*. URL: <https://osvita.ua/school/method/80683/>.
2. Галицька-Дідух Т. В., Гречановська О. В., Батарейна І. О., Гурська В. А., Бабік І. В. Гейміфікація як засіб індивідуалізації навчання XXI століття: підручник. Futurity Research Publishing, 2025. 204 с. URL: https://futurity-publishing.com/wp-content/uploads/2025/10/4П-21.10.25_final.pdf.
3. Гапоненко Л.П. Гра як навчання, навчання як гра. *Молодий вчений*. 2021. Т. 5, № 93. С. 198–201. URL: <https://molodyvchenyi.ua/index.php/journal/article/view/610/593>.
4. Пометун О., Л.Пирожено Л. Сучасний урок та інтерактивні технології навчання. Київ, 2003. 181 с. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi73/0054143.pdf>.
5. Фатьянова Т. О. Гейміфікація в навчанні: ігрові технології у викладанні інтегрованого курсу «я досліджую світ». *Вісник науки та освіти*. 2024. Т. 11, № 28. 10.52058/2786-6165-2024-11(29)-1691-1701.

Методика викладання географії

6. Deterding Sebastian Dixon Dan Khaled Rilla Nacke Lennart. From Game Design Elements to Gamefulness: Defining «Gamification». Proceedings of the 15th International Academic MindTrek Conference: Envisioning Future Media Environments. 2011. P. 9–15. URL: <https://dl.acm.org/doi/epdf/10.1145/2181037.2181040>.

7. Juho Hamari Jonna Koivisto Harri Sarsa. Does Gamification Work? A Literature Review of Empirical Studies on Gamification. 2014. In proceedings of the 47th Hawaii International Conference on System Sciences. URL: https://www.researchgate.net/publication/256743509_Does_Gamification_Work_-_A_Literature_Review_of_Empirical_Studies_on_Gamification.

8. Kapp K. M. Gamification of Learning and Instruction: Game-Based Methods and Strategies for Training and Education. Center for Creative Leadership, 2012. 336 p. URL: https://books.google.com.ua/books?id=M2Rb9ZtFxccC&printsec=frontcover&hl=ru&source=gbs_vpt_buy#v=onepage&q&f=false.

Наукове видання

МОЛОДЬ У ГЕОГРАФІЧНІЙ НАУЦІ

Матеріали

*IV Всеукраїнської науково-практичної конференції
(м. Ніжин, 5 травня 2026 року)*

Технічний редактор – А. В. Лисенко
Верстка, макетування – В. М. Косяк

Підписано до друку 24.05.26 р.	Формат 60x84/16	Папір офсетний
Гарнітура Cambria	Обл.-вид. арк. 1,67	Електронне вид-ня
Замовлення №	Ум. друк. арк. 2,97	

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя
м. Ніжин, вул. Воздвиженська, 3^А
(04631) 7–19–72
E-mail: vidavn_ndu@ukr.net
www.ndu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК №2137 від 29.03.05 р.